

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 19.

У НОВОМ САДУ 12. МАЈА 1888.

ГОД. IV.

* * *

авна шајкашка поља, остајте збогом и даље!
Растанка нашег куца немили, тужни час;
Син мрачних, рудничких гора искрени поздрав вам шаље:
Небо нек чува вас!

Ја волим кућице беле са трском покривене,
И рујне вечери ваше, кад с рогља песма ври;
Кад бледи месец плови и блиста изнад мене,
И све у санку спи.

Зорице моја мила, увек ми Српкиња буди,
Љуби та равна поља, жеља је моја сва;
И љуби . . . ах, љуби мене и мање вина ми нуди,
И бићу сретан ја.

Носи Сад.

Војислав.

ПРВО УНУЧЕ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПАЛАНАЧКОГ ЖИВОТА У СРБИЈИ.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

Вако доба има и своје људе. Да је нешто да се неко од сто година поврати, ама само једном да погледа по садањем свету, па би опет журнуо у гроб. Оно и једна година донесе много које-чега, да се од друге разликује. То је оно, што по који деда вели: Красно старо време! А није, но се деда прилепио уз ново, па на све што гледа, другачије и види.

Ето, прича мени моја дада — нанина нана, да је у њено време, кад је, вели, она девовала, био свет другојачији. Онда је, каже, пријатељ за пријатеља гинуо и чувао к'о рођеног брата. Кад и кад, вели, да је на знању и добру човеку и кућа остављана, па као да и сам о њој води рачуна. Пазили се људи не може боље бити, и ничег, да се каже, није било, што на поштену реч једно другом не би могли поверити. А сад, вели, ни сто гроша не дају без квите, нит да приме кираџију, док у напред не плати, и кад му изађе месец, а газда целе ноћи

дрежди пред врати, да му не утече. Па, мисли дада, ил је сада друго време те и људи други, ил је у свету пошло наопако!

И ја знам за по пеке, како је с њима било. Ето мајстор Таса кујунџија страдао је због рђавог човека. Знам ја њега још кад сам био оволишни. Не чини се он само старим, што црних власа готово и нема и што је онако ороноу — таквог га је невоља начинила, но су му и године по јачи терет на леђа упртиле. Био је он некад, вала право да кажем, људескара . . . к'о град; а сад јачи ветар, што се каже, па да га понесе.

Био је некад имућан а трговао је бакром, па како је био навикао на своје време и на своје људе, повери се неком нечовеку и за годину, шта ли, оста го к'о прст. Само што му и кућу не дигоше с главе и то за мало. А и на јаде му празна кућерина, кад у њој жена са четворо деце — једно другом до рамена. Ако оде ван куће, мисли: шта ће

кући донети. Кад је код куће, мисли: где ће тражити. Деца к'о деца зарарме као чавчићи: гладни смо; а добросретном оцу зар је лако чути: гладан сам, а леба нема. И тако с јада на невољу, проживе и дочека под седином, да му најстарије дете отвори за себе радњу.

Као кад би нешто слеп прогледао, тако и њему свану. Оно није толико себе ради, но што виде, да му друга деца не ће скапавати под туђим плотом. Два мушкарца, што је имао, дао на занат, а још, да се каже, остала му на врату девојчица — женско је и где ће с њом.

Отвори му Миодраг радњу — дућанчић као добра кутија, ал је тек своје. Док је био на занату, газда већ где није могао није га хвалио, а и заслужи је. Имао је газда у њега вере, к'о у рођеног сина. Све, што је у дућану, и чекмеце, све остави широм — и само ако би Бог видео, ал Миодраг гледа на то к'о у туђе, а чува као своје.

Сад му је дућан у кривом сокаку до протине баште.

Како је за оно мало посла довољан и сам, није ни узео шегрта.

Кад нема кога да што пазари, а Миодраг седне иза тезге, опре леђима о столицу а ногама се одупре о тезгу. Седи тако и загледа се... Гледа, гледа ма у шта било, па кад му већ очи не виде, мисли... а њему одједном дође нешто празно и као да је шта изгубио. И како га то докопало и пренуо се, а још му онако. Осврне се овамо, осврне се онамо... нешто фали. Није, види, што му је дућан мали... ни што нема муштерије... и не би то престало баш и да има шегрта... Ајак!

Изађе пред дућан. С висине сунце греје, небо к'о срце ведро... дрвеће се осамило по баштама и једва се креће од поветарца... На крову и по сокаку лепршају се врапци... Тамо по који иде у чаршију; онамо негде чује да кола тандру... Очас се чује какав жагор па опет тишина. Све је то к'о сваког дана. Да има нечег има и — ама он то не би казао, мањ' попу на исповест. Не би, чини му се, могао рећи никоме страном, а својима ни помислити.

Ни девојке не окрећу главе од њега. Ретко је кад, кад се две из комшилука састану, а да га бар не помену. Тек ће она из доњег краја запитати ову овамо:

— Шта ти ради гараво момче?

— Шта ја знам! Мери ваљда пасуљ.

— Мери, слатка, пасуљ руком, а тебе очима.

Којој би и било криво, кад тако чује? Ал да се само не ода, стегне усне зубима, па ће к'о бајаги љутито:

— Ти и не знаш друго да говориш но то.

— Као да није истина?

— Па и ако је, па шта?!

— Ништа, ништа... тек онако!

Тако Миодраг поче да корача својим ногама по свету.

Знало му се време, к'о што сат на торњу избија, кад јутром дође, да отвори дућан, и у мрак, кад га затвори. Није погрешно ни за длаку, сем кад и кад заседи се у дућану ноћу, ако посла има. Кад пође кући очевој, на друге ни главе не обрне. Колико кафана прође, па ни да привири. Неколико је пута и свратио — ал то није могао муштерији ил' добру знанцу одбити, кад га је онај салетио.

Тако би за прво време.

Баба-Наста паде жеља, да жени сина. Оно и нема веће радости за мајку, но да поигра сину у сватовима. Чини јој се, крила јој расту, кад јој која прија каже:

— Кад ћемо да женимо твога Мила?

А после и шта би друго радила под старост, ако не би њијала унучиће. За бабу и нема друга посла, а после, што њој године однеле, унучету нису донеле, па се то удружи, да се разуму.

Једном по вечери окупио њу неки немир и као да јој нешто на језику игра. Почне ово, почне оно, па све у говору, к'о неки чворови. Од деце нико не примећује, само је мајстор Таса кад и кад онако крајем очију погледне.

— Ето, овај... оно, шта хтедох рећи?... Оно... а јес' додај ми тај сланик.

Вечерали, а она тражи со!

— Шта ће ти сад со?! Не ћеш је ваљда лизати? — вели јој Таса.

Наста срдито одби раменима и дурну се.

— Ко, рече, лиже со? Коза, а ја нисам коза... Хоћу да умочим парче хлеба.

И поједе, ако и преко срца.

Почеше говор нешто око баште.

Наста поче у памети разређивати расад:

— До плота ћемо две леје за аљму, па онда две за празилук... до крушке. А до куће ћемо, шта оно беше, а јес' салату... А онамо... од јабуке... онамо би требало... шта ћемо онамо?...

Мајстор Таса изврте симсију и онако, као да му је шта кисело зашло у гркљан, поче да се изрче.

— Ама шта је ноћас с тобом... Тешко да знаш сама, шта говориш... Ја л' си била на љуљашци, ја л' у подруму.

Осети Наста, да јој немир приметили, па поче да се кочопери.

— Нисам ја била ни у подруму ни нигде... то ако си ти. Овака сам ја увек. Ти и не знаш друго

да говориш само: била си у подруму, била си на љуљанци. А ја овамо баш лепо кажем... да сам... да је... на опет прекиде.

— Па дед' реци: шта је?

— Ништа, осече се она.

— Та кажи ми, шта си уситнила?

— Ако сам уситнила...

Не да Наста последњу.

Пређе и то и као да на том оста.

Док Насту опет поче језик да измиче.

— Долазио мени данас Милош бакалин.

— Е!

— Долазио баш пред мрак. Вели, баш мене тражи, и рече, има да ми нешто каже. Мислим се ја, шта ли то има Милош са мном; а он вели, како би имао коју с тобом да проговори. Мислим се ја, шта ли ће он с Тасом... Па знаш, његов је дућан тамо доле у чаршији, а тамо је и Сима Терзија, па рекла бих ја, то је Милошево масло... а Сима има девојку... па Милош мени... а девојка је на удају.

Мајстор Таса виде, шта је Насти. Погледа на децу, а они, како лепо Наста говори, тако је и разуму. Таса по старом навикао, да му деца за тако што не разбирају, па се окрене Насти.

— Иди, лези, бабо; виш', сан те завладао.

Оно то је и требало! Насти пређе љутина и перчин на глави. Стаде се дизати и крстити и грдити.

— О анатема га... не може се пред њим ни говорити. Зло је то, кад је човек везан за инацију... Не ћу ни да ти кажем, мислиш ја не могу... могу ја ћутати к'о заклана.

— И ћути!

Наста из друге собе окупила.

— Да ћутим!... ја да ћутим! Шта ли му је ноћас. Ја у подруму, ја на љуљанци, ја сањива... О часни крсте, шта ме нападе ова напаст?

Мајстор Таса развукао уста, осмешкује се како му она тороче, па најзад и у доброј вољи и као у шали рече деци око себе:

— Имао сам ја једну бабу Живану... Остало јој име у селу к'о наџак-бабе, но од куд ова моја да се умете на мој род?

Сутра дан чим мајстор Таса нађе Насту на само, а он ће:

— Кака је жено у тебе памет, да пред децом онако што помињеш?!

— А шта сам као ја хтела?

Мајстор Таса мало жмирну очима и премери Насту ода свуда:

— Вере ти, жено, мислиш, нисам се присетио?

— Чегга присетио?

— Да је Милош прводација.

— А?

— Да је Милош дошао због Миодрага.

— Зар и теби говорио?

— Није.

— Па ко ти казао?

— Ти.

— Ја?!

— Ти, жено!

Стаде се Наста присећати, где му је и кад му је могла шта рећи, а мајстор Таса изркну се два три пута, заклати раменима, да се ђурак боље набаца, и рече:

— Чујеш жено, рекао бих ја, није он још за женидбу... Млад је, невежа је... није ни за себе довољно јак, а камо ли да и другог храни и носи. А није му сва срећа и оженити се. Није то к'о некад што је било. Другојачије је сад од корена. Сада жена хоће много, а пара скупа, свет циција... све је друго сад. Знај ја, жено, и мени је мило, к'о и теби, да видим његово весеље и да, дај боже, помилујем унуче; а зар за моју радост, да се с отим играм, к'о да је то: данас овако, сутра онако... А послен и млад је и да причека коју годину; а хвала Господу здрав је, не рачуна време и живот на дане.

Наста стаде прегачу развијати, па дохвати мараму с главе и поче одвијати — види се, није јој право, што он говори тако... Као да се у њој нешто узиграло, те ни рукама мира не да, а ногама све одлаже. Кад Таса преста, она отхукну:

— Знај ја, рече, што си ти то тако узео; теби је то запало на зуб, што ја то помињем прва; мислиш, не видим. За друго и немам шта рећи. Девојка је добра и за кућу је, вели Милош, чуварна... носи и паре, Милош каже: двеста готовине и спрему. Шта ћеш боље, а после, зар му није боље, да се ожени, но да лудује и тумара које куда.

— Није.

— Но да јури?

— Боље је, да му и то прође.

— Е гле, од куд то?!

— Кажем, боље је.

— Није.

— Боље је, жено.

— Од куд боље, Бог с тобом!

И к'о би се са женом надговорио.

Наста оста при својој.

* * *

Симе терзије је радња до дрвене ђуприје. Терзилук је још у оца радио, па кад му он умре, на Симу оста све имање и очев занат. То му је и било добро, а иначе у животу видио је и добра и зла — ал зла ће бити више.

Кад и кад, што но кажу, ако су му кола пролазила кроз трњак и преко џомба и јаруга, прођу здрава и читава, ни крајичак да га огребе. А по некад на сред права друма и равна пута скрхају му се у парчиће и тек што се он жив искобеља. Ето за трговину и радњу ради, да мало који може к'о он рећи: хвала богу, а овамо све му то засула зла срећа у кући. Са женом је живео десет година па остао удов, са двоје женске деце. Терали су га и својте и знани, да се жени, да бар деци нађе замену за мајку. Ал он никако!

— Не могу, говорио је, наћи више као Милицу; а да се под старост на другу привикавам, не иде, па после и све то да буде, деци мајку не нађох, па бар оца добро да упамте.

Тако и учини. Сам очува децу, кол'ко то отац може учинити поред радње и других послова, и већ му старија пошла за својом срећом.

Није то у празно речено, да, где дете поред мајке не одрасте, није за свет, па да му је све остало и не знам како добро. Отуђи се срце у детета и окамени поред туђе неге, па после и што види и што чује, за све му се чини, без срца је. Нема му у корену оне доброте и блакости, што се с мајчиним млеком и њеним дахом уноси у душу... нит' зна, за шта било, да у себи нађе коју било лепу реч од срца; нит' има ичег, да се и туђем добру привије — но за радост мртво, за прекор бесно, а за кућу страхо.

До Симине куће седио је неки, кажу, господин, шта ли? Веле: пером зарађује хлеб. Оно слеп човек и месечину жељка, те и тај господин. Чуо ваљда да у Симе има нешто новца, па се сави око њега те отуд те одовуд, док не испроси Симицу Живку.

Ко год за то чуо, свако Сими замера.

Газда Андреја му једном рече:

— Ви'ш ону ћуприју?

— Видим, — вели Сима.

— И ону воду?

— Видим.

— Боље узми Живку за руку, па с бедема у воду, но да је ономе даш. Да си је дао и најцрњем рабаџији, не би ми чудно било. Не знам, у шта си се загледао. Ви'ш, какав је, море, ко зна, од куда је утекао и шта је тамо негде учинио.

Сима, од доброте своје, учини му се, да му заведе, па учини, како намисли.

Оста му у кући само Милева, девојче по лепоти за углед. У расту мало омалешка а пуна к'о пуце. Под грудњаком јој задригла једрина па се опрло о платно, а кад ходи, сва се тресе. Образи пуни и обли и по њима избило црвенило к'о на парице — и бело и црвено, к'о кора у једре јабукe. Веће савијене, к'о да их је који угађао. Уста као у малог детета, а као крв. Очи — мислиш горе, па, ваљда од силине, заблеснуле, као да се ватра губи и упија под трепавице. Сваком око замакне, кад је види, и није, видиш је па заборавиш, но недељу дана ти је на очима... И кад и кад дође ти од њеног погледа неки мрак... и к'о неки вихор да те занесе, па ето посла којој баби, да ти угљен гаси. А још да се коме рече: би ли је узео? Нема друго, но с места па у цркву, бојао би се, да се не поквари.

И тако... за месец дана а гајдаш Јоца наду јаре пред Симином кућом и сватови поведоше Милеву за Миодрага.

Онако право да се каже, и били су једно другом црилика. И млади и здрави и лепо обоје. Није Наста залуду читаву недељу говорила: „Сад не марим да мрем.“ А и мајстор Таса — није бо' зна шта и да се крије — два је дана био зорли весео. Многи су помислили, биће му хрђаво од силног весеља.

(Наставиће се.)

ЧИКА ЗОРАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИЧА М. Е. Д.

(Наставак.)

II.

Потекло је неколико дана, од како је чика Зоран довео своју јединицу у С. и приказао је управитељу и дружини као будућег члана позоришног. Управитељ је примио са врло пријатним лицем и обећао је чика-Зорану и Јелци, да ће, у колико је то у његовој власти и колико му допуштају његове друге дужности, све учинити, да госпођица са светлим образом ступи пред публику. Глумци су је предусретали са особитим неким што-

вањем, већ из далека су јој скидали шешире и јављали јој се са „клањам се, госпођице,“ па чак по неки, врло услужни, и са „љубим руке, госпођице,“ а уз то јој се клањали. Не треба пропусти-ти, а да се не спомене искрена предусретљивост чика-Штеве и сека-Јуле, газде и газдарице, код којих је чика Зоран становао.

„О, о, чедо моје! Па зар ћете и ви да изигравате? А да л' ћете ви то умети, рано моја?“ питао би је по неколико пута на дан чика Штева, гле-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дајући Јелку, како спрема, шије и дотерује своју
www.халвину.

„Та шта си је окупио запитквати, човече! Како не би умела? Она је варошко дете! Та кад ми она, снаго моја, изиђе, сви ће се чудити. Слушам ја њу, како сама изиграва; та није да говори, већ као вода. Баш ћемо и ми ићи, је ли, Штево?“

„Та не знам, овај, да ли се нама кипира тамо међу господом! Ал ако нас пусте, да шта да ћемо ићи.“

„Та није то, бога ти, само за господу. Зар ниси чуо, кад је тај наш нови учитељ рекао: Браћо! Сви треба листом да долазите у позориште; то је наша жива народна школа. Од уста својих откидајте па га посвећујте!“ — тако је доказивала сека Јула своје мужу.

Баш у том њиховом разговору залаја белов.

„Чибе!“ продера се сека Јула, погледа на вратнице и доведе у собу глумца Бритвића.

„Љубим руке, госпођице! Добар дан, чика-Штево! Како здравље? — Надам се, да је госпођица здрава? А где је ваш господин отац? Ја бих имао да га за нешто замолим, што држим да и вама не ће бити противно.“

Све је ово Бритвић у један мах изговорио и то тоном, као да приказује на позорници каквог Париског бонвивана. Својом руком, белом као снег, превуче кроз црну косу. Његово вечито смешење, да би му се бели и леви зуби видели, чинило га је доста примамљивим. Велике црне очи светлиле се као две жеравице, и заиста, да му је нос био мало правилнији, да није имао две три брадавице на лицу, које су га ружиле и да је бар са шаке био већи, за Бритвића би се могло рећи, да је „леп човек“.

Пријатност управитељева, предусретљивост чика-Штевина и сека-Јулина, галантност у понашању код глумаца, будућих Јелкиних колега, а нарочито Бритвићево понуђено пријатељство, јер га „госпођица врло подсећа на његову сестру“, све је то учинило силан преображај у души младог девојчета, које су до данас сви гледали и сматрали као право дете. Она се као и стидила свега овога, али ипак јој је то врло годило. Па зато је сада на Бритвићево питање и одговарала са неком срамежљивошћу, трудећи се при том, да је прикрије те да се покаже баш као права „госпођица глумица“.

Тек што је Бритвић на понуђено му место сео, ето ти чика-Зорана; на лицу му се огледао јед и срџба. Поздрави се са Бритвићем па се окрете Јелци.

„А како ти, бога ти, да се не јављаш нашој госпођици Серафини?“

За тим обојима у кратко исприча, како га је дотична госпођица на путу зауставила и пребацила

му понашање његове кћери. Кад је исприповедио, благо додаде Јелци:

„Ти, чедо моје, треба сваком да се прва јавиш, јер си ти најмлађа; ти си још дете.“

Бритвић прими на себе, да ту ствар доведе у ред, јер кад Јелка као кроз плач рече, да госпођицу није ни видила, примети он злобно се смешећи:

„Та немојте, молим вас, узимати ту ствар тако озбиљно. Госпођица Серафина је врло чудне нарави. Она је, знате, из дешперације и дошла у глумице, па је врло осетљива. Него ја бих вас молио, госпођице, да нашу сцену пре представе још једном пробамо. Ви сте, истина, несравњени у тој улози, али, ако смем приметити, тамо, где вас Мирко хвата, чини ми се, да сувише нагло бежите; па ја бих вам то место показао, ако . . .“

Није ово било ништа необично за Јелку. Бритвић је сваког дана долазио и тобоже поучавао је. Као и до сада, тако је и сад Бритвић Јелку у трчању око стола ухватио, па као што му у улози стоји, да је пољуби, он је то и овога пута само маркирао, али ју је тим више притиснуо на своје груди. Чика Зоран мишљаше у себи: „Бритвић је ваљан дечко!“

Тога истога вечера давали су уз „Шумску ружу“ још два мања комада и тако су скоро све глумице биле у облачионици, када је Јелка дошла, да се приправи. Госпођица је Серафина, да се покаже добра, маскирала Јелку, и при том јој лагано говорила о уметности. Наравно да није изоставила ни то, како је она из дешперације постала глумица, али да њој није, хвала богу, нужно и да не мора то бити. Намештајући Јелку, паде на ум госпођици Серафини, да мало пецне трагичну љубавницу, с којом није живила баш у најбољем пријатељству.

„А знате ли ви, жене и девојке, да ће ово дете за годину дана бити као створена за трагичне љубавнице? За најивку ће бити сувише висока а глас јој је тако чист, тако јак и пријатан, као што се изискује за ту струку!“

„Да ли ће бити за трагичне љубавнице, то не знам, али ја бих рекла, да ће бити изврсна за анштандсадема,“ примети госпођица Персида, мало постарија најивка, која се и сама spremала, да пређе у струку трагичних љубавница.

„Но, драге воље ћу јој уступити све моје улоге, ако хоће баш сутра,“ прихвати „анштандсадема“, која није била задовољна са својим улогама, јер је себи уображавала, да је за љубавнице.

„О, што се улога тиче,“ упаде у реч госпођица Серафина, „и ја ћу јој дати од мојих неколико, јер . . .“

„За ваше улоге, госпођице Серафина, има го-

споћица још доста времена. Те ће моћи играти, кад већ не буде ни за што друго способна," прекиде госпођицу Серафину трагична љубавница.

Више није требало. Госпођица Серафина плану. Како је држала у рукама неку проседу полуперику („шајтле“), јер је тога вечера приказивала бабу, притрча трагичној љубавници, и пошто је свој говор отпочела: „Ја сам овамо дошла из дешперације“, стаде сиктати, непрестано гестиккулишући са периком под нос трагичној љубавници. Ова, да јој се маска не би покварила, истрже из руку госпођици Серафини перику и хитне је за врата. Перика бућну у чинију за умивање, која је пуна воде стојала за вратима. Госпође и госпођице цикнуше и прснуше у смех. Госпођица Серафина подиже своју перику — у исти мах сценариста даде знак за почетак. Сви су мислили, да ће госпођица Серафина полетити на трагичну љубавницу, али се узвереше, кад она, држећи своју мокру перику у висини, са највећим патосом узвикну:

„Срећа ваша, госпођице, што је почетак, те не ћу да кварим ред, иначе бисте ме запамтили. Ја сам овоме позоришту дошла из дешперације па ћу тако из дешперације моћи и отићи, а ви ћете остати једна простакуша, као што сте и били. А сад — извол'те ићи на своју сцену!“

Са највећом елганцијом поклони се трагична љубавница са речима: „Хвала на допуштењу, госпођице — комична бабо!“ и смејући се из свег срца оде на позорницу. Остале глумице и Јелка изиђоше, неке да суделују у комаду, а неке да посматрају игру иза кулиса.

Госпођица Серафина је дозвола позоришног фризера, кога су глумци из несташлука прозвали „доктор Штрца“. Овај је госпођичину перику са угрејаним гвожђем, којим глумце кудрави, исушио, па је опет било све у свом реду.

Јелка је за сво време стојала иза кулиса и посматрала игру глумаца у оба претходна комада. Њој се особито допадао начин и говор трагичне љубавнице. У себи је мислила, како ће гледати, да је подражава.

Оркестар по трећи пут тога вечера засвира а одмах за тим почеће се приказ „Шумске руже“.

Све до сад је Јелка са нестрпљењем очекивала час, када ће први пут ступити пред публику. Али кад и последњи звук позоришне капеле умукну, кад звонце даде знак, да се сви спреме, прође Јелку језа кроз сво тело; учини јој се, као да одасвуд нешто шуми, као што бујан поток шуми, кад ваља дрвље и камење. Она се обазре око себе, али никога није видила, па ни свог оца, који је тик до

ње стојао, маскиран, као стари капетан „дедица“, и благо јој говорио:

„Само храбро, чедо моје, само храбро!“

Звонце по други пут зазвони, застор се са шумом подиже а у исти мах у оркестру забруја интонација за Јелкину улазну песму. У часу се створи ту и Бритвић те даде глас збуњеној Јелци. Она поче певати још иза кулиса и тако певајући уђе на позорницу. Учини јој се, као да је ушла у сред пламена, из којег ништа не види и не чује. Неколико тренутака лебдио јој тај пламен, за тим се стаде гасити, али је само у толико згаснуо, да је могла опазити оно место, где цвеће стоји, које јој је, по њеној улози, ваљало заливати. Песму је ипак зато отпевала са свим лепо, ма да јој је глас нешто дрхтао и ма да и сама није знала, пева ли или не пева. Публика је за час била изненађена. Видила је и чула на позорници анђела, са сребрним гласом, па чисто није веровала својим очима. Тек кад је Јелка свршила песму, захори се са свих страна: Живила! Браво! уз урнебеско плескање.

Бритвић потапка по рамену чика-Зорана, који је брисао сузе црвеном марамом.

Одобравање и плескање је помогло. Није оно занело Јелку па да на ново за њим тежи. Не. Оно ју је довело самој себи. Виде она, где је, и освети се тако, да је већ први свој говор могла лепо говорити. Кад за тим изађе на позорницу „стара Катица“, коју је приказивала ваљана, даровита и природна глумица, па за њом чика Зоран као „дедица“, охрабри се Јелка са свим.

Никад није чика Зоран у својој игри био тако природан, као тога вечера. Сваки покрет лица, свака реч била је управо вештачка.

Бритвића не треба ни спомињати. Све, што је говорио и чинио, ишло му је од срца; у сцени, када јури, да ухвати „шумску ружу“, прелетио је преко стола и клупе као тица. Сустиже ју и ухвати па је притиште снажно на груди и страшно је пољуби у оба образа.

То бијаху први мушки пољупци у Јелкину животу па — на позорници!

Није знала, шта то би с њом. Као нека струја прође јој кроз читаво тело! И нехотице подиже обе руке те збриса пољупце, а тим начином збриса личило са лица. Две се бразде показаше, јер лице јој беше црње од личила и у том тренутку изгледала је онако исто, као оно кад је у авлији сузе обрисала.

Све се то догодило у једном тренутку и то тако живо и природно, као можда никад, или бар врло ретко на позорници.

Чак и глумци и глумице иза кулиса гледали су непомично тај приказ, што је знак, да се и они за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нели. Али ко је све редом погледао, могао је приметити, како је госпођица Серафина злобно развукла своје танке усне и прошапутала, шкиљећи на Бритвића: „Ниткове један!“ — — —

Кад се представа свршила, на којој је Јелка прве ловорике своје славе побрала, доведе је чика Зоран у гостионицу, да, по обичају глумачком, мало поседе и да вечерају.

У једном углу малене трапезарије седило је неколико пријатеља, познаника и штовалаца чика-Зоранове уметности.

„Живили!“ заори се са свих страна, кад отац и кћи ступише у дворану.

Чика-Зорана и Јелку посаде у горње чело, до Јелке Бритвића а до чика-Зорана седе његов највећи штовалац и пријатељ, баћа Васа Србенда.

Ко је икад био у друштву са глумцима, знаће, да се ту брзо дође до расположења. Није дакле чудо, што се и ово наше друштво у часу развеселило, а неки богме, што но реч, и мало наћефлјисали. Јелка и Бритвић су певали а чика Зоран и баћа Васа пили су и секундирали. Остало друштво није заостало за њима. На одлазак кући нико и не мисли. „Та глумци и тако нису сваки дан ту, па бар док су међ нама, да их прочастимо, нек запамте нашу варош!“ говорили су С—ани.

Писар Стева прешао за други сто па је непрестано љубио у чело младог једног глумца, проричући му сјајну будућност на позорници, јер види у њему велика генија. Он предложи, да се столови саставе, сви пристану и сад се тек отвори весеље у шеснаест. Баћа Васа, накресан, устаде да држи говор. Сви заћуташе, јер су знали, какав је он у таквим приликама, само је за једним малим столом, у углу трапезарије, Димча, позоришни реквизитар, родом из Македоније, доказивао Шваби једном, молеру, како „нема ред кот позориште“. Баћа Васа

продере се на њега: „Језик за зубе, Цинцарине, кад Србин говори,“ па отпоче здравицу.

Чули сте сигурно таквих здравица, које почињу са: „Браћо и господо!“ а свршују са: „Живили!“? Баћа Васа је често уплетео у своју здравицу стране речи а највише реч: „култура“.

Димча запита полако Швабу:

„Што му значи тој култура — бре, Швабо?“

„Просвета,“ одговори овај.

„Е, е! Лепо гу каже господар Србенда!“

Глумци су пратили здравицу са измајсторисаним одобравањем и допадањем. Чика Зоран, прилично наквашен, и заплака се, а баћа Васа весео, што је тако „научно“ говорио, позива цело друштво својој кући.

Опште одобравање и пристанак. Па пошто баћа Васа исплати сав трошак, поустају сви, поведу и циганску банду са собом па весело певајући улицом крену се дому Србенином у четири сахата у јутру. Димча узме из гардеробе велики бубањ па се умеша међу свираче. Код гркове куће, на предлог Стеве писара, сви застану да праве серенату лепој гркињи. Писар поче певати из гласа, да су му све жиле на врату одскочиле а Димча је лупао у бубањ, као да је намерио, да га провали.

„Каква је то галама, враг вам баби!“ грдио је стари пона са прозора преко пута.

„Шириме култура!“ одговори му Димча.

Код баћа-Васине куће провело се да не може боље бити. Као и у кафани, тако је овде пало здравица и лепих речи у безброј. Сваком се глумцу наздрављало а највише чика-Зорану и Јелци; њој, као дичном подмлатку нашег мезимчета. Веселе је трајало до подне сутра дан. Глумци се после подне испавали; и онако нису имали никаква посла.

Први дан Јелкинога глумовања свршио се, као што видите, врло весело. Њој се то здраво допало те је сама у себи мислила: „Баш је леп тај глумачки живот!“

(Наставиће се.)

КЉИМЕК БОРУТА.

ПРИЦОВЕТКА ИЗ ПОЉСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО ВЛАДИСЛАВ ОКОЊСКИ.

(Наставак.)

а ту исту међу, по којој иђаше Борута, изјаха из цбуња неки човек, на великом, тешком коњу.

— Је ли управитељ или не? И баш он главом, — шапну Кљимек, осетив лако дрхтање у ногама.

Клајн га познаде из далека, ободе коња и приближив се, нагло застаде.

— Шта ту радиш? — дрекне немачки.

— Идем — одговори Борута.

— Кроз чије поље?

— Кроз шлеско.

— Убојице! — продере се Клајн, измахнувши бичем.

Кљимек ухвати коња за узду.

— Пази, јер ћу те свући, па одаламити.

Управитељ знађаше, да Борута љуто удара и

кад не прети, а то ли кад прети. Елем, рече мирно и пољски:

— Молим *zurück*, туда се не сме ићи.

— Света земља, јер ју је Шваба купио! — прогунђа Борута и врати се на пут, идући пред Клајном, који га донекле праћаше на коњу а доцније путем окрене у двор.

Након тога новог сукоба не могаше ни мислити, да тражи Бреста. Јер овчар је, без сумње, напасао на дворским пољима, а управитељ је забрањено по њима ићи. Седе, дакле, Борута на камен, узе неки комад дрвета и стаде стругати ветрењачу. Пролазници, и пешаци и на колих, гледаху чудом млада, здрава момка, где се у радњи дан забавља детињим играчкама. Кљимек, међу тим, брижљиво стругаше дашчице, док их најзад, укрштене, не насади на прут и забодe на брежуљчићу у земљу. Ветар духну у крила од ветрењаче, па их стаде брзо окретати. Кљимек задовољно стаде пред своје дело и гледаше га дуго са осмехом.

— Хваљен Исус! — рече нека баба из села. Ти баш мајстор?

Борута, застиђен, ништа не одговори, а кад жена одмаче, пође лаганим кораком у село. Сунце се већ нагињало. Црвени му одблесак позлађиваше кровове и дрвета, као да би да присветли недовршеном раду у пољу. А работници се жураху, оживљени надом у одмор и предвечерњом хладовином, која им окрепљаваше изнурену снагу. Но нико зар не поздрављаше тако радосно блиску ноћ као Борута, уморен целодневним залудничењем. Уђе он у своју избу и спусти се на постељу. Не могаше заспати, јер се у бувари добрано излежао, а поред тога га удиљ мучаше неки унутрашњи немир. Склопи, дакле, очи и стане премишљати. О чему? Без сумње о томе, шта му треба да се нахрани и одене. Већ се беше густ мрак ухватио. Кад на прагу од избе застаде неки висок, нешто погурен, мршав човек.

Јесте л' ви, стриче? — запита Кљимек.

— Та ја. Шта, ти већ спаваш? Ваљда си се у затвору претргао од рада?

— Ман'те врагу! Нема на друму посла.

— Ба! Дођох баш да ти кажем, да има.

— Шта дају?

— До сада подругу марку, а од сутра једну, јер веле, да је то радницима доста.

— Ха, биће макар на прженицу с квасом.

— Сутра зором.

То рече па изиде, не запитав, има ли му рођак шта да лизне. Сељаци не знају за нежне осећаје, а можда немају за то ни каде. На послетку, да изговоримо Јана, треба помислити и на то, да му је Касија морала споменути о кабасици и земички.

Сутрадан се стриц и синовац дигаше на посао. На друму беше надзорник Кугелхут.

— Кога то водиш, Јане?

— Ви рекосте, да за цигље...

— Ја не питам за што, него кога.

— Боруту, свога синовца.

— Твог синовца, онога, што је ударио господина Клајна у трбух... не... не... не требају ми таки безобразници.

Борута погледа презорно надзорника, али са влада гнев и оде.

Куда се део, опет нико не умеде рећи. Нестаде из села без трага. Кад је то Брест дочуо, гунђаше ожалошћен:

— А баш сам приклао овна.

Тешко беше овчару тим више, што је, у неку руку, признавао, да је он крив удој срећи Боруте. И збиља, да не беше смрековаче, не би управитељ отерао момка, а да није Брест сведочио, не би га стрпали у бувару.

И Касији беше жао за рођаком.

— А тако ми је угађао — говораше оцу — као да ће овде остати сто година.

— Те! Отишао је за цело где је боље — одговори Јан — нема за чим да жали.

Само се Јанова искрено радоваше, што је нестало Кљимка.

Не чекајући ни да се слутња обистини, утера свиње у свечану почишћену избу.

— Заво га донео, — гунђаше. — велики господин! Само што је једну ноћ преспавао, па толико неприлике. Од шећера — баш је нежан! А свињи могу на киши. Наслонити се на плот, па продремати — зар није доста?

Но Борута није чуо ни тога жаљења, ни тих грдња, јер беше далеко од свога дома, далеко...

Морам оставити другим историцима, да опишу, шта је било с Пенђом, после одласка Кљимка Боруте, у овој четвртини столећа. Јер и ако се јесте збило за то време много важних догађаја у том селу, ја то не могу описивати, јер сам посветио перо лих судбини јунака на натпису. Тек ако споменем, да су родитељи Касијини поумирали, а она, пошавши за путника ременара, наместила се с њим у половини очинске колебе, а у другој, по предању, држаше свиње; да је Клајн прешао на друго имање, а његово место заузео неки в. Дорнфиш. Нови управитељ тиме започе своје господарење, што је Бреста отпустио из службе, јер није више за то. Сиромас овчар узе бич, Бурка, спон пружа за коше, старе чизме и боцу, на капу натаче стари шешир од пусти, преко рамена пребади кабиницу зимску — и изиде. Ситна јесења киша ромињаше из натуштена

неба и растапаше црну, сипку земљу у блато до колена. Ако се и јест Брест давно најмио у службу и имао на уму, да стече, што му треба за живот, ипак, кад се нађе иза врата, не беше на чисто, куд да се крене са својом сиротињом. Климао је тако полагао, да га је Бурек сваки час претицао и застајивао; јемачно погађаше паметно псето, да му се господар врло близу сели, кад тако вуче ноге за собом. Дође тако Брест до колебе Борутиних, застаде. промисли се мало, најзад уђе. Беше то другу годину после одласка Кљимкова, а на неколико месеци по смрти његове стрине. Да она беше у животу, тешко да би допустила, да се пријатељ мужевљев и синовчев онде смири. Али Јан, који је скупа с Ђерком само толико места потребовао у колеби, да могу стати две клупе и сто, не истера овчара.

— Е, па останите, — рече, — биће нам зими толије, а лети можете спавати и на пољу.

Брест остаде, али ипак, да сувише не досађује господару, целе дане преседаваше и плетијаше котарице на другој страни са свињама, Касијном прђијом, и тек вечером се пресељаваше у собу. Скромни му занат даваше малу заслугу, а и двор му нешто помагаше, да ухвати крај с крајем. У дворској кујни зар беше стара судопера, која се сеђаше овчара и увек остављаше од обеда или лончић таране, или неколико кромпира, а кашто и парче меса, које он добијаше кришом кроз прозор, сакриваше у сару и бегаше дому; како ли је тада Бурек весео трчао за господарем! Облизивао се све једнако и разгањао по путу кокошке, као и онда, кад је Брест клао овнове.

Време иђаше једноличним током, грабећи жртве. Положи у гроб Јана Боруту, удаде Касију, обдари је децом, само као да се Бреста не дотицаше. Беше то једино милосрђе, које судбина учини овчару. Све га је гонило, само га је смрт избегавала. Да ли јој беше за то захвалан?

— За што мене, — говораше, — стари цреп чухва, кад је толике лонце поразбијала? Ето, и Бурек скапа — а ја не могу, или ваљда нема ни црва, коме бих ја био потребан.

Кад је Бурек скапао, Брест се очигледно поста-рао, али је живео и плео кошаре међу свињама, од којих су све нова и нова поколења долазила у избу Кљимкову. Временом, додуше, поче губити вид и често мораде да зове најстаријег сина Касијина, да му провуче прут у плетеру. Не помогаше ни плаве наочари са мрежицом, које му ременар препоручи. Вид се удиљ гасио. Најзад овчар доби запаљење очију и обневиде. Заплака се стари од срца.

— Сад, ако те не приме у болницу, а ти се за-

уци под плот, па цркни као Бурек — говораше сам себи.

Не престаде ипак плести котарице, само што се чешће испомагао сином Касијиним. Уза све то слепоћа му није смањила средства за живот. Јер и за котарице је кадшто капнула крајцара и судопера из двора није заборавила старца, а и ременар га је позивао за сто. Елем вукао је Брест јадни живот и не умираше, ма да је прежурио 80 година.

А где је за толико био Борута и шта је радио?

Приспела је година 1879. У Јулију се пронесе по тарновичком оловном руднику глас, да ће се број радника смањити. Једнога дана рударска им власт огласи ту тужну одлуку. Преко 150 кукавних, прљавих мушкараца, жена и деце опколило улаз у окна, разговарајући се лено и испрекидано.

— Можда ће нас требати у угљеном руднику — говораше један.

— Где? — запита неколико гласова.

— У Будишину.

— Таман! — одазва се стари радник. — У Будишину не ће дуго копати.

— Онда у Гљивицама.

— Баш луд разговор — рече стара жена. — Јуче је Мађеј од онуд дошао, па вели, да тамо отпуштају.

— Не узбуде л' рада, отићи ћу *Овечи*, па...

— Мани се песнице; да тебе није, можда нас не би ни истерао — повикаше два рудара.

— Да мене није, дотерали би до вашака. Кукавице! Они ће мени сад приговарати!

— Морамо, јер је тако.

— Ако те пљенем по њушци, биће ти: тако.

— Дед!

— Ево, штене.

Запобе се туча. Скупљена сила узрујаности мораде наћи ма најмање одушке, јер иначе би довела до грозне побуне против управе. Прост радник је као пара: обуздан врши најпокорније сваку службу, али кад се отме, уништује све, на што год наиде, у својој жестини. Започета туча, која је брзо увукла све искупљене, одиграла је улогу вентила. Задовољени у њој на час дивљи нагони ослабише и не имађаху снаге, да се бурно управе против рудничке власти. Непрестане измишљотине, у којима се преплетао језик пољски ческом и немачком, распириваху огањ борбе, који се стаде већ гасити.

Неми сведок беше рудар од својих четрдесет година, који стајаше на страни, држећи за руку малу, подерану девојчицу. Мршава му лице, покривено борама, по којима се пружаху тамне пруге оловне паре, изражаваше озбиљну тугу, оживљену цигло

дрхтањем усана и мрштењем чела. Не мешаше се он ни у бој ни у разговор, шта више, измицао се журно све даље с дететом, кад се борци к њему приближе. За што је дошао? Доста беше погледати на његове босе ноге, подеране чакшире, отрцани кафтан, па да свако погоди, да га није амо довела жеља, да буде члан скупштине. Посао не ће сам у собу доћи, па је и он, као и други, изишао из куће оним истим путем, којим је двадесет година ишао на рад, узео је собом дете, јер знађаше, да ће се натраг вратити и слушаше у гомили, хоће ли где-год требати његових снажних руку.

Стајаше тако дуго ћутке, подаје од бојна поља, најзад зграби очајно девојчицу на руке и отрчи кући. За мало се појави с њом и с малим завежљањем на плећима, прозбори неколико речи на прагу старој жени и пусти се путем, који иђаше у разна села, али и у Ненђу. Да га сретне на том путу, читалац би можда по стићеном носу познао, да је то Кљимек Борута.

Четврт столећа ударао је нијуком у трновачком оловном руднику — то је његова историја. Додати ваља још само то, да се је оженио и изгубио за неколико дана матер те девојчице, коју сад води у Ненђу.

Како су свињи, користећи се лепим даном, истрчали на двориште, Брест могаше слободно да ради у соби, која је њима намењена. Сеђаше он уза зид, опкољен снопићима шибља и пружа, од кога полако, бојажљиво плетијаше малу кошарицу. Поред њега десетгодишњи Вицек, син Касијин, гледаше у овчарев посао и замењујући му очњи вид, опомињаше га сваки час:

— Не ту, деда, не ту.

Брест обично застане, опиша руком плетер, па вели:

— Ти ћеш мене да учиш! Преплео сам ову шибу, сад ову.

— Али једну сте изоставили.

— Убриши нос, лудаче, коју сам изоставио?

Овчар стаде пипати претима и ма да се уверио, да је дечак добро приметио, мрмљаше:

— Мудар је, јер има очи. Кад сам их ја имао, неваљалче, на једну врсту сам могао разликовати, да ли трчи овца или ован.

— Није чудо, — рече дечак, — ован има рогове.

— Баш си магарац; а где су малом овну рогови?

— На глави.

— Ах, ти јаре, и теби ће израсти.

Док се Брест тако с малишом препирао, на прагу

застаде човек с девојцом, кога смо видели у тарновичком руднику. Обазрео се он по соби и запеоком за старца.

— Деда — рече Вицек — нешто хоће.

— Ко?

— Не знам.

— Шта брбљаш, лоло?

— Дошао је неко.

— Ко је то? — запита овчар.

— Кљимек Борута — одговори дошљак.

— Кљимек... Борута! — понови Брест, испусти кошару из руке. — Кљимек, јадни мој синовче, зар си жив? Где си, не видим те, не опајам, ослепио сам, ходи, дај руку твоме Бресту...

— Зар ви то, Бресте? — рече Кљимек у чуду.

— Ниси ме познао, погурио сам се — је ли? Иструхла су већ дрва, која су са мном израсла, и ни једног познатог гласа не чујеш. И твој се променио. Колико ти је година?

— Преко четрдесет.

— Четрдесет, Боже! Где си, како си?

— Зло, деда, зло! Двадесет сам година лупао у руднику, сад сам без посла.

— О, јаднице! Дај ми руку, седи ту. Истерали те опет; да ниси кога тукао?

— Распустили нас у Тарновицама, узем девојчицу и довучем се амо.

— Дакле и ћерку имаш! Где је? Ходи; добро а где ти је жена?

— Умрла.

— Јадни црве! И мене су истерали, плетем кошаре са Вицком. То је син Касијин. И код њих је невоља. Ременар трчка по селима да исплази језик, а не може ништа да заслужи. Хоћеш остати овде?

— Морам, док ми се не деси прилика.

— Тешко је, богме, тешко! Сваки се за каменом осврће, да није можда хлебац прошао. О, мој драги, тешка су времена. Летина оманула, кромпир гњије, ко се не пожури да умре пре зиме, страшно ће живети.

— А зар је то само данас тако? И моја покојна не би умрла, да сам имао да јој дам што јести. Куњала је и куњала, на дому зима, у лонцу празно, једва било чиме дете умирити. Смешно је ударати главом о зид, да га пробијеш. А овамо немаш ништа, кадшто само залапиш ваздуха, па ту и тутило.

— Вицек — рече Брест — тркнидер горе па донеси лончић, што је тамо код кревета покривен лишћем. Једите мало каше — додаде, кад је дечак отишао, — девојчица је за цело гладна.

(Наставиће се.)

ЕТИЧКА ЕВОЛУЦИЈА.

(ПОВОДОМ КАРИЋЕВЕ КЊИГЕ: „СРБИЈА.“)

Појам вероватности то је најзрелији плод модерног мишљења, — тако је рекао један философ најновијег времена. А ово не ће ништа друго да каже, до то, да све наше знање, разуме се искуством стечено, није аподиктично сигурно, него је само мање више вероватно. И ово се простире на све гране нашег сазнавања, па и на само, сваком обично, правило о трокуту: да му је сума свију кутава = 180° . А за то се правило вели, да је искуством стечено.

Колико тек вреде друга правила и закони? Ако су бројевима изражени, онда треба и да су необориво сигурни. Јесу ли? — И наука има својих догмата!

Па како стоји тек са делима људским? Е, и ту имаде закона, по којима се збивају. И те природне законе држе многи да познају. Бар од како је белгијски астроном Кетле (Quételet) покушао, на бројевима да оснује науку о људским делима, од то доба мисли се и на неке социјалне природне законе, који се бројевима изразити дају. Од њега овамо мисле многи, да се може унапред за сваку годину предсказати, колико ће бити злочина, самоубиства, женидаба и т. д. А ту врашку моћ пружа им наука једна, кажу за њу, најреволуцијонарница да је, — штатистика.

Бележењем злочина сваке врсте, самоубиства и т. д., изводили се и изводе закључци за готовост једнога народа на злочин, самоубиство и т. д. Је ли овако мислио сам Кетле, то нас се овде не тиче, јер би, о томе говорећи, отишли тамо куда не ћемо, да износимо назоре философске о слободној вољи и т. д. Нас се више тиче, да ли су оправдани речени закључци или не. Са неколико питања истаћи ћемо шта и камо хоћемо.

Кад знамо, колико у истини лежи апстрактно добивена вероватност, н. пр. о трокуту, са колико онда вероватности смемо држати, да ћемо из просто забележених злочина моћи погодити баш фактичне злочине даље? Постоји ли баш наклоност или готовост за злочине, самоубиства, готовост, која би се бројевима још изразити могла? И онда даље: могу ли злочини, који се почине годишње у каквој земљи, послужити као мерило за наравственост те земље? — Одговарајући на ова питања, осврнућемо се на наравственост нашег народа у Србији, како

нам је г. Карић представља, у намери, да испунимо, што нам је празно остало.

Прелазимо, дакле, на прво питање: да ли фактично постоји »бице злочина« у народу једном? Из званично забележених бројева у штатистици не можемо ништа друго закључити до ли то, да је те и те године толико и толико злочина било. Ови бројеви нису стални код једног истог народа, него се мењају са свима разноврсним приликама, што на људе утицати могу; бројеви ти, дакле, и падају и расту. А из тих бројева добивени средњи бројеви треба да су израз природног закона у делима људским, — ваља да по речима Хумболда: да су средњи бројеви закони природни. А да ли су? Несталност њихова каже, да није тако. Тако добивени бројеви не могу бити социјалним законом, по ком би даље говорити могли, јер су плод само многих неспоменутих узрока и њихових комбинација најразноврснијих. Вероватност, колико ће и која индивидуа једног народа учинити тај или онај злочин, по овоме је одвећ незнатна --- никаква, кад само злочин бележимо. Овде, дакле, не може бити говора о закону никаквом.

Кад је овде вероватност изгубила свој основ, онда тек не може бити говора о јачини неког нагона нити у појединих индивидуа, нити у читавог народа ма за који злочин. Сваки рачун даље у томе правцу била би само, да се послужим речима философа Либмана, математска фикција и ништа више.

И кад ово све знамо, онда шта да кажемо тек за онај аксијом: да су забележени злочини у некој земљи мерило наравствености те земље? Морамо рећи у кратко, да је овако схваћање са свим криво, те да већ по овоме. до сад реченоме, не могу само забележени злочини послужити као мерило за наравственост једне земље.

Тако ми мислимо. Али има ко другаче мисли. Наша је, ето, књижевност у најновије време обогаћена једним, код нас ретким, делом, које хоће да нас упозна са свију страна са Србијом, па и са наравственошћу. То је дело од Карића: »Србија.« У њему стоји на стр. 323. ово: »Преступ преко установљенога реда, злочинство, дакле, у најширем смислу ове речи, чињеница је, која нас најпречим путем упознаје са наравственошћу једнога народа и ја-

чином његове готовости (sic!) на зло. Отуда кривична штатистика и јесте језгра укупне наравствене штатистике.« — Г. Карић нам, ето, хоће да каже о готовости нашег народа у Србији на зло. Па како? По онима, који су кажњени за преступ преко установљенога реда. А нами се одмах намеће питање ово: Је ли оваки појам наравствености оправдан?

Па и не обзирући се на озо, г. Карић није ништа изнео. Али он није изнео, тако бар вели, за то ништа, што штатистика није боља била. Овако је изнео, што криминална штатистика изнети може: бројевима је показао разне случајеве злочина и испоредив са бројем становништва, изразио pro mille. А са овим ништа бар за наравственост нисмо дознали.

А на стр. 329. каже ово: »Пада у очи и нагло растење осуђених због лажних исправа. У години 1885. број им је према 1883. год. више по удвојен.« За што? Г. Карић, колико је одлучан у изнашању својих назора у осталом делу своје књиге, овде је неодлучан. Је ли ово развијена готовост на зло?

На стр. 330.—31. каже опет ово: »— како је карта кривичности готово истоветна са картом писмености у нашој земљи. У крајевима, у којима је писменост и образованост јаче раширена, и који су у суседству са једном образованом државом, има, дакле, више злочина, по у крајевима, у којима је писменост слабија и који су у суседству са Турском, најнеобразованијом земљом у Јевропи. У свези са појавом бројнога растења злочина, која се гледа из године у годину појава овакога распрострањења злочина, ако би се потврдили обилатијим статистичним градивом, изазива на озбиљно проучавање и размишљање.« Овај појав канда је учинио г. Карића неодлучним. Нама је жао, за што нам не каза, како мисли, да треба опажену појаву тумачити. Зар би нам обилатијим штатистичким подацима могао што више изнети од изнетог? — Где је најинтересантније, ту је стао г. Карић. Он чека и верује, да ће штатистика боља више шта казати.

Ево, шта би по неко из изнесеног извући могао: У Србији добише са писменошћу једно зло више или једну прилику више, да се греша; јер док се није знало за писменост, није се знало ни за лажне исправе. Те голе цифре говориле би нам, како има жалосних последица цивилизација, — ако са писменошћу иде и ова упоредо. И то би жалостан знак био за наравственост једнога народа. — Али да умекшамо

мало Г. Карић има право, кад каже, да би боља штатистика и више казала; али ја мислим тако боља, кад би нам изнела и то, где се дешавало то кварење исправа, и да ли је ту посао са меницама, на пример, био одвећ бујан. Па кад би овако добивене бројеве испоредили са приликама, које су све ово изазивале, онда би у неколико видели, какво је право стање, како стоји са наравственошћу у тим крајевима. А да ли ради ово штатистика?

На какво ли размишљање може нагонити читаоца оно, што каже за наравственост народа у Србији на граници Аустроугарске и Турске? Могло би по неког до тога уверења довести, да културни напредак не мора значити и морални напредак. Нашао би се и по који умни великан, који би у том уверењу утврђивао. Тако би онда са Русовом морали пожелети природно стање, дакле, да се разреши људско друштво, — које квари. Није ли ово страшно данас тек?

Овака размишљања беху не само данас, него и онда још као ствар особитог ћефа тако исто, као што данас још по неко воли, да верује у премудрост прошлих векова. Тих неколико не ће да знају не само за моралан напредак, не знају ни за какву и етичку еволуцију, него не ће да чују ни за какав културни напредак. И тој неколицини, који ово не ће да знају или верују, просто било, као и онима, који у мисирским пирамидама сматрају оличену мудрост стару: као да би представљале Питагорино правило, или још боље: да одношај висине према обиму основе даје нам Лудолфов број са Лудолфовом тачношћу! Ми прихваћамо мишљење немачког философа Фр. А. Ланге-а о етичкој еволуцији и држимо, да помоћу њеном може морална штатистика своју мету постићи. Она ће нам протумачити ону загонетну појаву у Србији.

Етичка еволуција узима пак, да се могу племенита и неплеменита својства у појединих народа развијати, велика дела пуна пожртвовања и некористољубља чинити, која се клоне само на опће добро; али и то признаје, да и таквих дела може бити, која су само плод себичности, егојизма и необузданих страсти. Па, замисљајући себи етичко средиште за дела једнога народа, наћи ћемо тако, да се сва дела клоне било на добро било на зло, или одилазе у наравствено равнодушну ексцентричност. Сви народи, дакле, немају једнаку моћ еволуције; тамо, где је ова већа, тамо ће бити

и већих дела, али и већи број противнаравствених дела, а где је мања, нити ће бити од већ великих дела нити рђавих. У народу са већом еволуцијом истичу се више поједина индивидуа, било у добром било у злом смислу и одмичу се од уображеног средишта. Развијенија еволуција показује се у народа, где је индустрија већа, где је литераран и политички покрет већи, где је живот већ тако разноврстан, да сваки тренут гони појединца на самосталније мишљење и делање. Ово истицање појединих индивидуа и њихових разлика од других показује се у свачему: на лицу, ношњи и разним обичајима.

Оваким расматрањем излази нам са свим другаче живот наравствени у Србији. Што у оном делу Србије, који граничи на Турску, најнеобразованију земљу у Јевропи, нема никаква злочина, то је знак, да тамо постоји и слаба етичка еволуција. Живот тамо мора да је одвећ монотон, т. ј. да не показује никаква

У Карловцима.

покрета ни на ком од поменутих поља, па зато не показује ничега изванреднога ни у добром нити у злом погледу. Закон, дакле, нема ту да стаје на пут великим страстима, па нема шта ни да казни, — па ни да се забележи. А на оном другом крају Србије, којим граничи са Аустроугарском, живот већ није монотон, ту видимо са писменошћу да доспева и литераран покрет дубље у народ, ту политика налази више пријатеља, ту је и већи сваковрстан саобраћај са људима, живот је ту бујнији, па избацује и више дела злих, али ваља да и добрих.

Етичка еволуција спашава од екстраваганција Русовљевих и других њему подобних и даје одмах други вид штатистици, и каже, кад и како морална штатистика може говорити о наравствениости једнога дела или читавога народа. Оно нам јасно говори, да има и природног наравственог напретка, — од кога, управо, и цео културни напредак зависи.

Ст. II.

КЕМИЈА ЗА ПОСЛЕДЊИХ ПЕДЕСЕТ ГОДИНА.

ГОВОР Х. Е. РОСКОЈА

ПРИ ОТВАРАЊУ „БРИТАНСКОГ ДРУШТВА“ У МЕНЧЕСТРУ.

(Наставак.)

Још године 1829. доказивао је *Деберајнер*, да има одређених група од стихија, па се особине стихија у групи јако слажу. Ово је доцније раширио и утврдио *Дима*. Нама је познато, на пример, како су слични елементи клор, бром и јод у једној групи, но кемиске и физикалне особине једне стихије постепено превађују исте особине у друге стихије. Да наведемо најважнију њихову карактеристику: атомна тежина бромова средина је међу атомном тежином клора и јода. Међу тим оваке групе по троје, изгледало је, нису ни у каквој свези међу собом а још мање са многим осталим стихијама, које тих особина нису показивале. Тако је трајало до године 1863., кад је *Њуланд* ствар у нешто расветлио, доказавши много више сродства међу групама. Сад смо први пут погледали у то, у каквој су вези стихије међу собом; но као и иначе новине, није ни ова стекла признања, које је доиста заслужила. Енглеској припада слава, што је прво пошла тим путем али се ова идеја усавршила у Немачкој и у Русији. Немачка се држи, преко *Логара Мајера*, као што обично чини, строго познатих ствари а Русија, преко *Меиџелева*, истражује и не бави се само стварима већ доказанима него хоће и да прориче. Ови кемичари, уз које треба споменути још и *Картелија*, слажу се у томе,

да сведу све стихије у правилан ред па да тако пронађу перижодично понављање аналогних кемиских и физикалних особина и онда да даду томе ређању име „перижодичан систем стихија“.

Да бих вам јасно преставио ову мало замршену ствар, допустите ми, да се послужим једнакошћу једном. Замислите себи читав низ људских породица, тако француску, којој је отац *Дима*, даље енглеску са оцем *Њуландом*, па немачку, породицу *Логара Мајера*, и на послетку руску са *Меиџелевим* на челу. Узмите сад, да су имена ових кемичара написана по реду, како су наведена. Под сваким именом написаћемо сада име очево а под тим опет име дедино па прамдедино и тако даље. Сад ћемо написати поред сваког имена број, који каже, колико је протекло година од рођења онога лица. Тако ћемо наћи, да ови бројеви редовно расту за неки нов број а то је онај број, који нам каже, колико је у средњу руку живела генерација она, и тај број је исти скоро код свију породица. Упоредимо ли године самих кемичара, наћи ћемо неке разлике, али је она малена, кад се упореди са временом, које је протекло од рођења ма којег њихова претка. Сваки индивидуум у овом реду приказује кемичан елемент, и као што се свака породица разликује у неким и неким ства-

рима, тако с друге стране показује свака породица међу стихијама, која је тако уређена, бар неке знаке од сродства. Но још више. Бива каткад, да се изгубе историја и особине неколико чланова у породици, ма да се људи сећају којег старијег и славнијег претходника. Јасно је онда, да је таки индивидуум и живео. И у тој прилици не ће се устезати *Галги*, да по карактерима других чланова нађе физичне па и душевне особине члана, који се заборавио, те кад би нам генеалогско испитивање изнело на видик лице и дух, као што се доиста јавља, морало би се ово потпуно слагати са тврдњом *Галгиновом*.

Така пресказивања и таке тврдње пропратили су кемичари код три наше кемичне стихије. Тако је доказивао *Менџељев*, да ће се, ако се кадгод испуне празнине у таблица, испунити морати са стихијама, које ће имати управо оне кемиске и физикалне особине, што им је он одредно. Од то доба попуњене су празнине тиме, што се нашао елеменат галијум (*Лекок-де-Воабодран*), скандијум (*Нилзи*) и германијум (*Винклер*) и доиста се слажу њихове особине потпуно са онима, које им је дао руски кемичар. Још даље. Често смо имали посла са новим стихијама, а нисмо знали за њихово какво сродство са другим елементима, но кад смо их боље испитали а ми смо их могли лепо сместити у породицу, од које су несрећом одељени били; исто тако могли смо им дати у кемиском друштву оно место, које им доиста припада.

Ма да ови чудновати резултати не дају никаква доказа, да све стихије излазе из општег извора, ипак нас одлучно на то упућују. Главни је доказ у томе, што нека кемиска индивидуа, која се држе на ниској температури, не могу да постоје на високој температури, него се ту деле у нове супстанције, и ове су много простијег састава него оне прве. Овде је место, да споменем и то, како разликују кемичари атом од молекула: молекул је простија или већма сложена група атома и мора се изрично навести, како се атоми у молекулу могу оделити а атом тек разделити, расцепити. Ово одељивање не зависи од споја, јер *Виктор Мајер* је доказао за јод, да му се молекул на високој температури дели у атоме а *Ј. Томзи* ишао је и даље те доказао, да се молекули не деле само топлим таласима него и електричном искром на доста ниској температури.

Па докле смо дошли са процесом овога раздељивања? Да ли смо могли уништити атоме наших данашњих елемената? Одговор је на ово са свим јасан и гласи: не, јер и највиша топлота на земљи, а то је топлота електричне искре, није могла расцепити један атом у два дела. Да је тако, показало се спектралном анализом, том новом граном природних зна-

ности, а спектрална анализа, сви ће допустити, помаже нам врло много, кад се одређује молекуларно стање у материји. Па да видимо, како стоји она са питањем о дељењу стихија. Узећемо часком, да неке досадање стихије нису проста тела него да се, ако смем тако рећи, цепају у мање сложене молекуле, кад дођу у јаку топлоту електричне варнице. Кад се така стихија испитује у спектроскопу, морају се показати особите јасне линије у спектруму, које нас уверавају, да доиста има разне материје. И заиста, то се опазило, но, кад се мало боље загледало, показало се, да је то или отуда, што је било још других елемената, који су давали свој спектрум, те отуда дошла нејасноћа у оном, или што се није добро и тачно посматрало. Што нема неких линија а требало би да су ту, може се протумачити на два начина: или електрична светлост није разделила елементе, или, што је мени невероватније, свака од јасних линија, које приказује стихија једна у спектруму, каже, да су све то разни саставни делови те ни два од њих међу силнима нису идентична.

Будући нам анализа на земљи не даје јасних доказа, погледајмо, да ли ћемо се чему научити из кемичне сунца и других звезда. Морам се изјаснити, да ми није намера изнапати пред вас чудеса, која је пронашла ова модерна научна грана, доста ми је навести, како су кемичари тим путем у стању дознати и доказати са свим сигурно, каквих све стихија, које и на земљи долазе, имаде у звездама стајаћима, а те су звезде тако далеко, да тек данас ону светлост на њима видимо, која је можда пре хиљаду година пошла од њих.

После откривења *Бурзна* и *Киржоба* многи су људи од науке, радећи на науци, раширили куд и камо наше знање о кемиском саставу сунца и звезда. Наука у том правцу има највише да захвали *Локјеру* (*Lockyer*) и *Хегенсу* (*Huggins*) код нас а у Новој Енглеској, тамо преко окејана, опет *Јонгу* (*Joung*). У последње године испитивао је *Локјер* врло пажљиво, како се мењају светле линије у сунчеву спектруму, а које се виђају на сунчевој површини. Ова истраживања дала су му повода, да се изрази, како никако не постоји она свеза, коју је *Киршов* видео, међу линијама од гвожђа у нашим радионицама са онима, које се виде на сунцу. Ову несугласицу правда *Локјер* тиме, што је сунце супстанцију, коју на земљи гвожђем зовемо, својом превеликом топлотом оделило у саставне јој делове. Други опет испитивачи, који су истина примили мишљење *Локјерево* о променама у сунчеву спектруму, не примају то тумачење већ кажу, да је то просто отуд, као и у спектруму свију стихија, што молекули долазе у различито високу топлоту.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unijb.rs

Ово мишљење о развијању стихија још више потврђује и оно, што се виђа у спектрима осталих звезда стајаћица. Познато нам је, да нам од њих неке сијају белом светлошћу, друге опет црвеном, треће плавом и тако даље. и, са спектроскопом у руци, показали су испитиваоци, а особито *Хегенс*, да су све ове звезде различита састава. Беле звезде, којима је Сиријус на челу, показују много простији спектрум него наранџасте и црвене; спектра ових црвених звезда више изгледају као спектра стихија-неметала и кемиских спојева него као спектра метала. Отуд изводе, да се у белим звездама, које држе за најтоплије, ове наше земне стихије међусобно одлучиле а на хладнијим звездама, понајпре на црвеним, имаде још и спојева. Но ни у белим звездама немамо баш никаква доказа, да се земни атом разделио; ми дознајемо, да хидрогенов атом такав, каквог га знамо, издржи неповређен ону грозно високу температуру на тим звездама, а оне су, као што доказују, много пута топлије од нашега сунца.

Кад скупимо све ово, не можемо се нимало чудити, што кемичар на земљи, кад нема доказа са неба, који су неприкосновени, држи и даље, да су стихије непромењиве и сталне, рецимо бар за сада или бар док не дођу нови докази.

Испитујући другим путем дошао је *Крукс* (Crooks) до чудних закључака о питању, да ли се могу стихије делити и цепати. Својом познатом експериментаторском вештином изређао је многе и нове појаве те тако показао, да светлост од фосфоресценције, која се добија од неких кемиских спојева, кад се електрицитети спајају у празном простору, такођер има неких карактеристичних линија. *Крукс* је узео

материју, за коју су кемичари држали, да је једноставна и проста, узео је земљани метал тако звани итријум, па је из њега разним путем оделио више тела, која су имала сасвим друга спектра у фосфоресценцији а кад им се спектра испитивала у јакој топлоти обичним спектроскописањем, изгледало је као да је све једна и иста материја. Другога критеријума, којим се може доказати, да су тела ова иста, а то је атомна тежина, још се *Крукс* није латио. Да би ове чудне појаве протумачио, наводи испитач два мишљења: тела, која дају разна спектра у фосфоресценцији, јесу разни елементарни саставни делови материје под именом итријум; или, пошто она дају исти спектрум у ватри, преставља он, да *Далтов* атом може бити састављен, те иде и даље па додаје, да ови састављени атоми нису потпуно истога састава и исте тежине, али је међу њима тако мало разлике, да ју до данас нисмо могли опазити ни најосетљивијим справама осим фосфоресценцијом у празном простору. Уз ова два тумачења додаје *Марињак* (Marignac), саопштавајући *Круксове* резултате, још и треће. Пошто је *Крукс* сам рекао, да се таки покаже друкчији фосфоресценц-спектрум, ако и најмање има другог каквог тела, то доказује *Марињак*, да је могло за време хиљаду одељивања, која су учињена а још се није ова разлика јасно ухватила, случајно бити страних материја или да их је већ било у првобитној материји те их се у разним одељеним гомилицама у различитој мери накупило, а да ли их има, даде се само једним јединим путем показати а то је пут, којим су и нађени. Које је од ових тумачења право, казаће доцније испитивање.

(Наставиће се.)

К О В Ч Е Ж И Њ

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(*Вука Стеф. Караџића вече у Златном Прагу*). У 16. броју нашег листа о. г. јавили смо програм Караџићевог вечера, које је 18. априла приредило чешко друштво „Славија“ у Прагу, а сад нас један пријатељ оданде извештава, да се том приликом скупило много одлична света чешког и славенског, који је себи великих заслуга стекао по Славенство. Осим тога било је ту депутација из равних друштава: руског „Кружка“, бугарске „Сеџанке“, словачког „Бетвана“ и т. д. Забаву је отворио председник „Славије“ поздравивши са неколико топлих речи госте, а наиме чланове „Шумадије“, као репрезентанте оног народа, чији се најзаслужнији књижевник сад прославља. За тим су певачи отпевали „смесу српских песама“ од Товачевског; после тога узвече г. Худец*

* Худец се јако интересује за наше ствари, па је и многи леп цветак из наше књижевности пресадио у чешку. Ту скоро превео је Лазаревићева „Вертера“.

„о животу и значају Вука“; било је то милина слушати, како је Худец згодно описао и карактерисао Вука чешкој и славенској публици. Спустио се он у Вуково место рођења, нацртао Вука још малог малечког, споменуо, како и од кога је научио српцати, како се у Карловцима и лицеју учио, како је дошао у Беч, па се ту упознао са многим знатним књижевницима, како је себи подигао трајан спомен скупивши народне умотворине и издавши на свет речник свој и т. д. У кратко: показао је, како се из оне сиромашне колибце од оног малише Вука неуморним трудом развио наш великан. При свршетку говора нагласио је важност рада Вукова по српско-хрватску књижевност и изразио жељу, да би Вук био она планета, у којој би се требале концентрисати раштркане зраке српске и хрватске. — Наш млади музичар Јован Иванишевић је дао, те се тог вечера певале две нове његове композиције: „Кажи ми кажи —“ и „Сеџан ли се —“. Прва је више севдалињски изведена, а друга је пуна сентименталних

арија. Особито је Иванишевићу „Кажи ми“ испало за руком, јер је са свим у српском духу. Чисто се и у композицији осећа овај несташни, искрени, ипак нежни тон тог Змајевог Ђулића. И „Сећаш ли се —“ иде у погледу састава целе композиције руку под руку са „Кажи ми —“ али нам не годи тако као ово, јер вам ту свака мелодија предиде више модерним, Вагнеријанским духом. Чешки лист „Narodní Listy“, говорећи о том Вуковом вечеру, спомиње с похвалом те Иванишевићеве композиције и нада се, да ће он достојно понути ретке редове српских композитора. Честитамо Иванишевићу на оваком успеху и с нестрпљивом чекамо на нове радове, који су му можда још „под чекићем“. — Од осталих пијеса споменућемо декламацију наше народне песме „Смрт мајке Југовића“; избор је био добар, а превод како се само може пожелити. Декламатор је био умешан те је знао, да истакне баш оне најдирљивије моменте у тој песми, и наравно да је многе до срца гауно. — Хвала браћи Чесима, који се међу осталим Словенима први сетили, да прославе стогодишњицу Нестора наше књижевности, али нехвала српској Прашкој омладини, која није нашла за вредно, да се тог вечера у потпуном броју скупи. Присутни Срби су црвенили од стида, та није било ту ни матичних штипендиста, што се уче у Прагу. Срамота, срамота!

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

РУСКО ПЕСНИШТВО У СРПској КЊИЖЕВНОСТИ

Српске илустроване новине за забаву, поуку, уметност и књижевност, што су излазиле у власништву и издању Арсе Пајевића а уређивао их Стеван В. Поповић од 16. јулија 1881. до 31. децембра 1882. (изашло свега 36 бројева), донеле су ове преводе с руског: Велики свет. Новела грофа В. А. Сологуба. Превео Сава Петровић, стр. 7., 20., 38., 54., 71., 85., 100., 117. — Гробар (песма), по руском Драгомиру Брзак, стр. 195. — Очајник, од Ивана Тургењева, превео др. М. А. П. (Миша А. Поповић) стр. 165., 183. — Асја. Новела Ивана Тургењева, превео Б. стр. 197., 215., 235., 247., 262. — Особењаци, од Ивана Тургењева, превео Сава Петровић, стр. 326., 360. — У истом листу у 6. броју има лик Ивана Тургењева а уз лик и кратка карактеристика његових дела по Немцу Лудвигу Пичу; даље има у 11. броју лик сликара Василија В. Верешчагина и у истом броју опис изложбе његових слика у Бечу из пера дра Паје Јанковића и од уредништва животопис Верешчагинов.

— Арсен Видак из Велике Кикинде јавља нам, да је у „Пештанско-Будимском Скоротечи“, који је почео излазити у издању Димитрија Јовановића године 1842., нашао у првом годишту ове две ствари из руске књижевности: 1. Народна гатка руска о песу и змији (с немачког преведена) 2. „Руски водоноша“ с руског од Тадије Булгарина). Бележимо овде, шта је у истом листу Видак нашао са пољског и словачког. Са пољског има: „Анђелији г. 1839.“ (полаг Мицкијевића) Станко Враз; а са словачког: „Узајмност“. Са словачког од Л. Жела. Ђ. П.

САДРЖАЈ: * * * Песма од Војислава. — Прво учече. Приповетка из паланачког живота у Србији. Написао Илија И. Вукићевић. — Чика Зоран. (Наставак.) — Кљимек Борута. (Наставак.) — Етичка еволуција. (Поводом Карићеве књиге: „Србија.“) Од Ст. П. — Кемија за последњих педесет година. (Наставак.) — Ковчежић. Поворшите и уметност. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф.р. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

— Добили смо прву свеску Словенског света, месечнога листа за забаву, што га издаје и уређује Емил Пајдак. Та је свеска требала изаћи још фебруара месеца. По програму, који смо и ми нашим читаоцима саопштили у 6. броју „Стражилова“ од ове године, доноси тај лист само преводе са словенских језика те је према томе ова прва свеска донела једну причу с руског („Ведре ноћи“ од Достојевског), једну с пољског („Хава Рувин“ од А. Свијентоховског) и две са словеначког („Не марим га“ од Бренца и „Прва љубав“ од Пиреца). Осим тога има и две песме, једна са словеначког од Радинског, а друга хрватска Августа Харамбашића. Под преводе са словеначког није потписан нико, под причу Достојевскога потписан је Милан а под превод са пољскога Мирко.

— Из „Босанске Виле“ прештампана је у засебну књижицу Приповетка из српског и циганског живота под насловом „Рашта се тако догодило?“, коју је написао глумач Ђорђе Јовановић, а наградила ју Матица Српска на препоруку М. Андрића (в. Летопис, књ. 147. стр. 159.). Приповетка је црпљена из наших крајева а ипак је исприповедана јужним дијалектом. То нам на крају разлаже уредништво „Босанске Виле“ да је зато, што је оно имало на уму већину читалаца „Босанске Виле“ по Босни, Херцеговини, Далмацији и Хрватској, којима је обичније јужно наречење него источно.

— Из прошлога броја нашег листа отштампана је Реч на оперу Јована Пантелића, умировљеног директора српске вел. гимназије у Карловцих, говорио Стеван Лавић, управитељ гимназије Карловачке у саборној цркви у Карловцих 30. априла 1888.

— Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes доноси у 19. броју од ове године нашу народну песму о Омеру и Мејрими у красном немачком преводу дра Киристе-а, који је пре две године превео и Негошев „Горски Вијенац“. Преводу је написао: Omer und Mejra. Eine serbische Ballade. — Исти лист има у свом 17. броју чланак о данашњој руској књижевности, у којем говори о млађим романсијерима руским на истиче Чехова као најдаровитијег и најоригиналнијег репрезентанта данашњих белетриста. О недавно преминулом пак Всеволоду Гаршину вели, да се од њега могло очекивати најбоље, што обиче данашња генерација руских писаца. Уредништво ту обећаје, да ће у једном од идућих бројева поближе се позабавити са покојним Гаршином. Нисмо добили 18. број па не знамо, да ли је уредништво можда већ у том броју испунило своје обећање.

Исправци. У претпрошлом се броју у говору Х. Е. Роскоја на стр. 268. у другом ступцу поткрале ове погрешке: Вилијем Томз а треба Вилем Томзи; Кајфорд а треба Клајфорд (Clifford); Прита, а треба Прута. — У прошлом пак броју у беседи Стевана Лавића ваља на стр. 286. у другом ступцу у осмом реду од доле уметнути међу речи свету и говорничку још молитвену; а у истој беседи на стр. 287. у другом ступцу у 26. реду од доле треба место 1839. да стоји 1835.; у 17. пак реду треба да изостане реч јоште.